

РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
РАНГАЗАРСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ САРМАНОВСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
ул. Советская, д.48, с. Рангазар,
423359
тел.: (85559)4-36-54,
ОКАТО 92253852000, ОГРН
1061687002420,
ИНН/КПП 1636005415/163601001

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
САРМАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
РАНГАЗАР АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Совет ур., 48 йорт, Рангазар ав., 423359
тел.: (85559)4-36-54,
ОКАТО 92253832000, ОГРН
1061687002420,
ИНН/КПП 1636005415/163601001

КАРАР № 7

16 июль 2018 ел

Татарстан Республикасы
Сарман муниципаль районының
«Рангазар авыл жирлеген»
муниципаль берәмлек территорияләрен
төзекләндерү буенча нормаларны һәм кагыйдәләрен раслау турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә бештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә бештыруның гомуми принциплары турында» «Федераль законга һәм Россия Федерациясендә аерым закон актыларына үзгәреشلәр керту хакында» 2017 елның 29 декабрдәгә 463 – ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлдәгә 43 – ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, ТРоссия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалыгы министрлыгының 2017 елның 13 апрелдәгә «Жирлекләр, шәһәр округлары, шәһәр эчендәгә районнар территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләрен әзерләү өчен методик тәкъдимнәрне раслау турында» 711/пр номерлы боерыклары, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Рангазар авыл жирлеген уставы, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Рангазар авыл жирлеген Советы карары белән «Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Рангазар авыл жирлеген муниципаль берәмлегендә гынами тыңлауларны оештыру һәм үткерү тәртибене турындагы нигезләмәне раслау турында» 2007 елның 07 июлдәгә 13 номерлы Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Рангазар авыл жирлеген Советы карары нигезендә, авыл жирлегендә яшәүчеләрдән гынами тыңлаулар уздыру юлы белән фикер алышуда катнашуга хокукларын үтәү, -фикер алышуда катнашу максатларында, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы Рангазар авыл жирлеген Советы КАРАР ИТТЕ:

1. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Рангазар авыл жирлеген» муниципаль берәмлеген территориясен төзекләндерү нормативларын һәм кагыйдәләрен расларга (1 нче кушымта).

2. Әлеген карарны «Татарстан Республикасының расми хокукий мәгълүмат порталы» (PRAVO TATARSTAN.RU) һәм Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Сарман авыл жирлеген» муниципаль берәмлеген расми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырырга.

3. Әлеген карарның үтәлешен тикшереп торуды үз өстемдә калдырам.

Рангазар авыл жирлеген
Советы райсе

Г. Б. Бариев

Сарман муниципаль районының «Рангазар авыл жирлеге»
муниципаль берәмлек территорияләрен төзекләндерү буенча нормалар һәм кагыйдәләр

1. Гомуми нигезләмәләр

«1.1. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Рангазар авыл жирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдә) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрөндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законны, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнын үтәү йөзеннән, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнын, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Рангазар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге уставы һәм Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы объектларын төзекләндерү объектларын карап тотуга һәм төзекләндерү тәртибендә бердәй таләпләр билгеләү, тулаем Татарстан Республикасы Рангазар авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү дәрәжәсен яхшырту максатларында башка муниципаль норматив хокукый актлар (алга таба - жирлек)

1.2. Әлеге Кагыйдәләрдә куркынычсыз, уңайлы һәм жәлеп итүчән шәһәр мохитен формалаштыру максатларында төп принциплар, алымнар, сыйфатлы характеристикалар һәм күрсәткечләр бәян ителгән. Әлеге Кагыйдәләр максатлары өчен жирлектә яшәү тирәлеген характерлаучы һәм мондый территориядә яшәү уңайлылыгын билгеләүче табигать, архитектура-планлаштыру, экология, социаль-мәдәни һәм башка факторлар жыелмасы керә.

1.3. Әлеге Кагыйдәләр жирлекнең бөтен территориясендә гамәлдә һәм, оештыру-хокукый рәвешенә бәйсез рәвештә, барлык физик һәм юридик затларны башкару өчен мәжбүри.

1.4. Муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре тиешле муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан раслана.

2. Муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре түбөндәге мәсьәләләрне жайга сала ала:

- 1) гомуми файдаланудагы территорияләрне тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;
- 2) фасадларның тышкы төре һәм биналарның, корылмаларның киртәләү конструкцияләре;
- 3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен башкарганнан соң;
- 4) биналарны, төзелешләрне, корылмаларны архитектур яктыртуны да кертеп, муниципаль берәмлек территориясен яктыртуны оештыру;
- 5) торак пунктлар чикләрендә урнашкан газларны, чәчәклекләрне һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләрне төзү, тоту, торгызу һәм саклау тәртибен кертеп, муниципаль берәмлек территориясен яшелләндерүне оештыру;
- 6) муниципаль берәмлек территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, вывескалар белән күрсәткечләр урнаштыру;
- 7) балалар һәм спорт майданчыкларын, хайваннарны, парковкаларны (парковка урыннарын), кече архитектура формасы урнаштыру һәм тоту;
- 8) жәяүлеләр өчен коммуникацияләр, шул исәптән тротуарлар, аллеялар, юллар, сукмаklar оештыру;
- 9) күрсәтелгән территориядә инвалидларның һәм халыкның башка аз мобильле төркемнәренә тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итү максатларында муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү;
- 10) муниципаль берәмлек территориясен, шул исәптән кышкы чорда, жыештыру;

11) яңгыр сулары агып төшүне оештыру;

12) жир эшләрэн уздыру тәртибе;

13) яқындагы территорияләр эчтәлегендә биналар, төзелешләр, корылмалар, жир кишәрлекләре (мондый йортлар чикләрендә төзелмәгән яисә төзелмәгән күпфатирлы йортлардагы урыннарның милекчеләрәннән һәм (яисә) башка законлы хужаларыннан тыш) катнашу, шул исәптән финанс, милекчеләре һәм (яисә) башка законлы хужалары;

Искәрмә: 2018 елның 28 июнендә үз көченә керә

14) Россия Федерациясе субъекты законында билгеләнгән тәртип нигезендә янәшәдәге территорияләрнең чикләрен билгеләү;

Искәрмә: 2018 елның 28 июнендә үз көченә керә

15) муниципаль берәмлек территориясен бәйрәм белән бизәү;

16) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү чараларын гамәлгә ашыруда гражданның һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләренә үтәлешен тикшереп торуну гамәлгә ашыру.

2. Төп төшенчәләр

Әлеге кагыйдәләрдә түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

территорияне төзекләндерү - муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрендә билгеләнгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру эшчәнлегә, ул гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәмин итүгә һәм арттыруга, муниципаль берәмлек территориясенә санитар һәм эстетик торышын яхшыртуга, торак пунктлар территорияләрен һәм мондый территорияләрдә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны, корылмаларны, территорияләрне карап тотуга юнәлдерелгән;

йорт биләмәсе - үзенә яқын жир кишәрлегә булган индивидуаль торак йорт;

ташланган транспорт чарасы - милекче тарафыннан алты айга һәм аннан да күбрәк вакыт аралыгында калдырылган транспорт чарасы, аңа башка затларның иреккә керү мөмкинлеген дә кире какмый (кузов, кузовның башка элементлары, чүпләнмәгән ишекләр, ишекләр ябылу мөмкинлегә булмау, шулай ук машина йөртү урыннарында (һавасы чыккан тәгәрмәчләр булу, тәгәрмәчләр яисә башка конструктив детальләр булмау) һәм шул ук вакытта транспорт чараларын саклау өчен билгеләнгән гомуми файдалану урыннарында (транспорт чаралары урнаштыру өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш) торучы яисә транспорт чаралары (транспорт чаралары урнаштыру өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш) транспорт чаралары саклану өчен билгеләнгән урыннар (транспорт чаралары) яки алты ай (парковкалар, машина йөртү урыннарында, машина йөртү урыннарында махсус жыештыручы урыннар, транспорт корылмалары һәм башка урыннар, транспорт корылмалары, транспорт корылмаларын жыештырудан тыш) файдалану мөмкинлеген билгеләүче билгеләре булган транспорт чарасы. Ташландык транспорт чарасы автомобиль юлларына киртәләрне бетерү, жәяүлеләрне үтү, территорияне жыештыру, ашыгыч хезмәтләр, башка махсус транспорт машиналарын, чүп жыю машиналарын подъездларга, чүп контейнерларына күчерү, шулай ук потенциал террорчылык янавын билгеләнгән тәртиптә эвакуацияләргә тиеш;

каты көнкүреш калдыкларын чыгару - контейнерлардан (КГМ белән бункер-туплаучыларны йөкләү) махсус транспортка чыгару, контейнер мәйданчыкларын чистарту һәм аларга илтә торган чүп-чардан аларны лицензияләнгән утильләштерү объектына (чүп тәяү станцияләре, күмү полигоннары һ.б.) чүп жыю урыннарыннан күчерү;

жир утыртмалары - билгеле бер территориядә урнашкан агач, куак һәм үләнчел үсемлекләр бергәлегә; жир эшләре - район территориясен төзекләндерелгән яисә грунт капламын бозып, яисә юлларның һәм тротуарларның камилләштерелгән катламын төзүгә бәйле эшләр;

контейнер - капкачлы 0,7-1,5 куб.м күләмдәге каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен стандарт сыешлык;

кече архитектура формалары - район дизайны объектлары (урналар, эскәмияләр, декоратив киртәләр, яктырткычлар, декоратив стеналар, фонтаннар, беседкалар, чәчәкләр өчен вазалар, монументаль-декоратив композицияләр, декоратив скульптуралар, балалар өчен спорт мәйданчыклары, ял итү мәйданчыклары һәм башкалар);

вак ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә төзелә торган вакытлы корылмалар (баз, сарайлар һ.б.);

чүп-чар жыелмасы - контейнер мәйданчыгында яисә теләсә кайсы башка территориядә 1 куб метрдан артмаган күләмдә каты көнкүреш калдыклары һәм КДМ туплануы;

чүп-чарны санкцияләnmөгән чүп-чар чүплеге - үз белдеге (рөхсәтсез) агызу (урнаштыру) яисә каты көнкүреш калдыкларын, ГКМ, житештерү, куллану һәм төзелеш калдыкларын, юридик яисә физик затлар эшчәнлегендә барышында барлыкка килгән башка чүп-чарны берләштерү, 50 кв.м дан артык мәйданда һәм 30 куб метрдан артык күләмдәге мәйданда;

житештерү һәм куллану калдыклары (алга таба - калдыклар) - житештерү һәм куллану процессында барлыкка килгән чимал, материаллар, ярымфабрикат, башка эйберләр яисә продуктлар калдыклары, шулай ук үзләренә куллану үзлекләрен югалткан товарлар (продукция);

төзелеш объекты паспорты - объектның исемен, төзүченә (заказчының), эшләрне башкаручы (подрядчы, генподрядчы) исемен, эшләрне башкаручы (подрядчы, генподрядчы) фамилиясен, вазыйфаларын һәм номерларын күрсәтеп, эшләр башкаручының объекты, эшләр башлану һәм тәмамлану срокларын, схемаларын күрсәтеп, мәгълүмати щит;

муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре - муниципаль хокукый акт, ул Россия Федерациясә законнары һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә, шулай ук Россия Федерациясә субъектларының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү һәм төзекләндерү элементларына карата таләпләр, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү чаралары исемлегенә, аларны үткәрү тәртибеге һәм ешлыгы билгеленгән;

якындагы территория - гомуми файдаланудагы территория, ул Россия Федерациясә субъекты законы белән билгеләнгән тәртип нигезендә мондый жир кишәрлегенә төзелгән һәм чикләре муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгеләнгән очракта бинага, төзелешкә, корылмага, жир кишәрлегенә тоташа;

жир асты инженерлык коммуникацияләре - торбаүткәргечләр һәм төрле билгеләнештәге кабельләр (суүткәргеч, канализация, жылылык, элемент һ.б.);

йорт алды территориясә - күпфатирлы торак бинага якын жир кишәрлегенә, ул яшелләндерү элементларын, керү юлларына жәяүле юлларны, йортка керү юлларын, әлегә йортта яшәүчеләр өчен мәйданчыкларны (балалар, спорт, ял итү өчен, контейнерлар өчен, этләргә йөртү өчен) һәм йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән башка объектларны үз эченә алган.

каты көнкүреш калдыклары полигоннары - халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген гарантияли торган каты көнкүреш калдыкларын изоляцияләү һәм зарарсызландыру өчен билгеләнгән махсус корылмалар;

каты көнкүреш калдыкларын жыю - чүп-чарны комплекслы жыюга, контейнерлар тугыруга һәм контейнер мәйданчыкларын чистартуға бәйле чаралар комплексы;

территорияләргә тоту - жир кишәрлегендә урнашкан биналарның, төзелмәләргә һәм корылмаларның фасадларын, кече архитектура формаларын, коймаларны һәм коймаларны үз вакытында ремонтлауға һәм аларның фасадларын карап тотуға, төзелеш мәйданчыкларын, яшел утыртмаларны, жир асты инженерлык коммуникацияләрен һәм аларның конструктив элементларын, транспорт инфраструктурасы объектларын тотуға бәйле чаралар комплексы;

гомуми файдаланудагы юлларны карап тоту - юллар, юл корылмалары, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәмин итә торган эшләр комплексы;

законнар, гаражлар, ремонтлау остаханәләргә һәм техниканы саклау (хезмәт күрсәтү) өчен билгеләнгән башка биналар, парковкалар нигезендә оештырылган транспорт чараларын урнаштыру өчен махсус бүлеп бирелгән урыннар;

«Юл хэрэктэ кагыйдэлэре турында» 1993 елның 23 октябрэндәге 1090 номерлы Россия Федерациясе Министрлар Советы - Хөкүмәте карары белән расланган Россия Федерациясенә Юл хэрэктэ кагыйдэлэре нигезендә билгеләнгән парковка урыннары; каты көнкүреш калдыклары (ТБО) - халыкның тереклек эшчәнлегә нәтижәсендә барлыкка килә торган вак көнкүреш калдыклары; төзекләндерү элементлары - территорияне төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган декоратив, техник, планлаштыру, конструктив жайланмалар, яшелләндерү элементлары, жиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, шул исәптән биналарның, корылмаларның фасадлары, кече архитектура формалары, капитал булмаган стационар корылмалар һәм корылмалар, мәгълүмати щитлар һәм күрсәткечләр."

3. Авыл жирлегенә торак пунктлары территорияләрен жыештыру һәм карап тотуның гомуми кагыйдэләре

3.1. Чистарту объектлары булып йорт биләмәләре, урам юллары, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектлар, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар территорияләре, гомуми файдалану урыннары, ял итү урыннары тора.

3.2. Биналар йорт билгеләре белән жиһазланган булырга тиеш.

3.3. Конкрет бинада йорт билгеләре составы һәм аларны урнаштыру шартлары биналарның, корылмаларның урынын урам-юл чөлтәренә карата функциональ билгеләнеше һәм урыны белән билгеләргә тәкъдим ителә.

3.4. Биналар, корылмалар адреслау (аншлаглар) билгеләре һәм номерлы билгеләре белән унификацияләнгән (форма, үлчәм, төсләр чишелеше, шрифт язуы), тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылган, ә торак йортлар - подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре белән жиһазланган булырга тиеш.

3.5. Дәүләт органнары, оешмалар, предприятиеләр һәм учреждениеләр исемнәре күрсәтелгән күрсәткечләр Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә бер үк үлчәмдәге шрифт белән рәсмиләштерелә.

3.6. Милек хокукларында йорт биләмәләре булган гражданның йорт яны территорияләрендә нинди дә булса материалларны кушу һәм саклау, йорт биләмәләре чикләрендә киртәләр кую, чүп-чар ташлау, шлак ташлау, йорт биләмәсе территориясенә сыек көнкүреш калдыкларын урнаштыру, махсус транспорт һәм жыештыру техникасына үтеп керүне кыенлаштыра торган яисә тоткарлы торган киртәләр территориясендә киртәләр кую тыела. Шәхси торак йортларны төзү чорында йорт яны территориясендә, шул исәптән урамда, авыл жирлегә башкарма комитетының язмача рәхсәте булган очракта, төзелеш материалларын вакытлыча саклау рәхсәт ителәргә мөмкин.

3.7. Урамнарны пычратуны булдырмый торган грунт, чүп-чар, сыпучик һәм сыек материаллар, жиңел тара, яфраклар ташу тыела.

3.8. Тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар һәм башка корылмалар урнаштыру тыела.

3.9. Юл йөрү, үтү юлларын каплау, кар һәм боз жәю тыела.

3.10. Газон, елга, күл ярларында, тротуарларда, паркларда һәм башка максатлар өчен күрелмәгән урыннарда транспорт чаралары юу тыела.

3.11. Яшел утыртмаларның зарарлануы һәм аларны юкка чыгару, шулай ук аларны тоту кагыйдәләрен бозу тыела.

3.12. Урамнарда, майданнарда һәм башка жәмәгать урыннарында сортларга аеру тыела.

3.13. Калдыкларны тиешле урыннарда чыгару тыела.

3.14. Сыек калдыклар корылмалардан һәм шәхси сектордан аларның заявкалары буенча вакытында махсус автотранспорт белән чыгарыла.

3.15. Йорт биләмәсе булган территориядә разкомплектованган (төзек булмаган) транспорт чарасын саклау тыела.

4. Авыл жирлегә торак пунктлар территорияләрен жыештыруны оештыру

4.1. Торак пунктлар территорияләрен чистарту һәм жыештыру системасы көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыю һәм утильләштерүне күздә тотарга тиеш.

4.2. Төзекләндерү, объектларны чиста тоту һәм санитария тәртибен саклау өчен җаваплы түбәндәгеләр:

а) предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләрендә - предприятиеләр, оешмалар, уку йортлары җитәкчеләре;

б) гражданнарның милек хокукында булган йорт биләмәләре территорияләрендә - торак йортлар хужалары;

в) авыл җирлегендә урамнарда, мәйданнарда, газлар һәм башка яшел зоналар территориясендә - җирлекнең башкарма комитеты җитәкчесе;

г) зират территориясендә һәм аларга якин участкаларда - җирлекнең башкарма комитеты җитәкчесе;

д) төзелеш өчен бүлеп бирелмәгән һәм төзелеш җимерелгәннән соң бушаган территорияләрдә - җирлек Башкарма комитеты җитәкчесе;

е) төзелешкә бирелгән территорияләрдә - әлеге җир кишәрлекләре бирелгән предприятиеләр, оешмалар җитәкчеләре, гражданнар;

ж) агып төшүче һәм дренаж торбаларның техник торышы өчен, сустокларны - җирлек башкарма комитеты җитәкчесе;

з) калдыкларны алып ташлаган, янәшәсендәге участкаларның махсус урыннарын санитар карап тоткан өчен - җирлек башкарма комитеты җитәкчесе;

и) җирлек территорияләренең санитар торышын вәкаләтле дәүләт органнары һәм җирле үзидарә органнары тикшереп тора.

5. Территорияләрне көзгә - кышкы жыештыру

5.1. 15 октябрьдән 15 апрельгә кадәр көзгә - чүп-чар жыюны һәм чыгаруны, кар чистартуны һәм себерүне, кар һәм боз атуны, тротуарларның һәм бозга каршы материалларның юл капларын эшкәртүне күздә тоткан кышкы жыештыру билгеләнә. Бу эшләр жәмәгать транспорты юлларын һәм жәяүлеләр йөрүен тәэмин итәрлек итеп башкарылырга тиеш.

5.2. Кар түбәләрен чистарту һәм карнизларда, түбәләрдә һәм су торбаларында наростоларны кисү системалы рәвештә, биналарның хужалары һәм арендаторлары, корылмаларның көче һәм акчалары белән, жәяүлеләр белән бәхетсезлек очраklarын һәм һава челтәрләре, яктырткычлар һәм яшел утыртмаларның зарарлануларын булдырмау максатында башкарылырга тиеш. Түбәләрдән ташланган кар кичекмәстән чыгарылган булырга тиеш.

5.3. Урамнарны механикаштырылган сибү бу максатлар өчен рөхсәт ителгән материаллар планлы тәртиптә кертелә.

5.4. Тротуарларны тоз белән күмү тыела.

5.5. Бозлык вакытында территория хужаларына тротуарлар, жәяүлеләр өчен ком сибәргә, аларны хәрәкәт өчен имин хәлдә тотуны тәэмин итәргә кирәк.

5.6. Яшел утыртмалар мәйданнарында кар пычранган бозны күчерү һәм жыю тыела.

5.7. Су объектларының су саклау зоналарында кар жыю тыела.

6. Язгы - жәйге чорда территорияләрне жыештыру

6.1. 16 апрельдән 14 октябрьгә кадәр чорда язгы - жәйге жыештыру, анда юл өслекләрен һәм тротуарларны себерү, жәмәгать транспорты тукталышларын жыештыру, чүп-чар һәм грунт төяү күздә тотыла.

6.2. Явым-төшем яумаган чорда урамнарны механикаштырылган жыештыру, юешләмичә себереп чыгару тыела.

6.3. Юл кырыйлары эре габаритлы материалдан һәм башка чүп-чардан чистартылынган, ә юл буйлап үлән чабылган булырга тиеш.

7. Торак һәм торак булмаган биналарны һәм корылмаларны тоту кагыйдэләре һәм нормалары

7.1. Торак йортлар, социаль-мәдәни, коммуналь объектлар һәм төзекләндерү, авылларның тышкы бизәлешен төзү, реконструкцияләү, капитал ремонтлау, шулай ук авыл жирлеге территориясендә биналар интерьерларын рәсмиләштерү гамәлдәге кануннар нигезендә башкарылырга тиеш.

7.2. Күчәмсез мөлкәт объектларыннан файдаланучы һәм (яисә) биләүче предприятиеләр, оешмалар, гражданныр, шул исәптән шәхси милек хокукында, аларны техник эксплуатацияләүнең билгеләнгән кагыйдэләре һәм нормалары нигезендә эксплуатацияләргә, тышкы төзекләндерүнең барлык төрләренең торышын һәм урнаштыруын күзәтергә тиеш.

7.3. төзелеш материалларын, продукцияне, шул исәптән авыл хужалыгы (печән, салам, тирес һ.б.) складлау һәм саклау, гомуми файдаланудагы территориядә, шул исәптән йорт янындагы территориядән читтә, чимал, жайланмалар, чүп-чар жыю тыела.

7.4. Төзелеш, ремонт-төзелеш һәм торгызу эшләрен башкарганда төзелеш, башка оешмалар төзелеш материаллары, грунт һәм төзелеш чүп-чарын тулысынча тәмамлап, бер көнлек эш процессында жыярга тиеш.

7.5. Торак һәм ижтимагый биналарны, шулай ук мәдәни-көнкүреш билгеләнешендәге объектларны төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә барлыкка килгән керемнәр төзелеш оешмалары транспорты тарафыннан куркыныч калдыклар белән эш итүгә лицензиясе булган яисә әлеге эшчәнлек төренә лицензиясе булган оешма белән килешү төзелә.

Йорт биләмәләреннән чыгарыла торган төзелеш чүп-чарын һәм грунтын, моның өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш, нинди дә булса урыннарда, ягъни каты көнкүреш калдыклары майданчыкларын бушату тыела.

7.6. Төзү тәмамланган объектлар бары тик төзекләндерү эшләре тулысынча тәмамланганнан соң гына кабул ителә, «Төзелеш эшләре тәмамланган объектларны файдалануга кертү» СНИП 03.01.04-87 нигезендә проект белән каралган эшләр тәмамланганнан соң гына кабул ителә.

8. Санитария көнен оештыру һәм уздыру

8.1. Авыл жирлеге территориясен һәр жирдә вакытлы жыештыру өчен бердәм санитария көннәре билгеләнә.

8.2. Предприятиеләр, оешмалар, уку йортлары житәкчеләренә, сәүдә, мәдәни - көнкүреш предприятиеләре житәкчеләренә һәм яшәү урыны буенча халыкка бу көнне тәкъдим ителә:

- а) үз территорияләрендә жыелган барлык чүп-чарны каты көнкүреш калдыклары полигонына мәжбүри чыгарып, жентекләп жыештырырга;
- б) чистартырга, кирәк булганда - коймаларны һәм коймаларны, биналарның цокольен, витриналарны, тәрәзәләрне һәм парад ишекләрен буярга.

9. Яктылыкның кече архитектура формаларын, вывескаларын, яктылык рекламаларын төзү, урнаштыру һәм карап тоту

9.1. Киосклар, палаткалар, сезонлы базарлар, коймалар, газ киртәләре, стендлар, афишалар һәм белдерүләр, ут рекламалары, урам яктырту фонарьлары, баганалар төзү һәм урнаштыру гамәлдәге законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

9.2. Сәүдә киосклары, павильоннар, гаражлар һәм башка хужалык-көнкүреш объектларын үз белдеге белән урнаштыру, шулай ук аларны жимерү яки күчерү турындагы таләпләрне үтәмәү тыела.

9.3. кибетләр, киосклар, палаткалар, вак сату павильоннары янында тара һәм товар запасларын жыю тыела.

9.4. Сәүдә билгеләнмәгән урыннарда тыела.

9.5. Яшелчә, жиләк-жимеш, терлекчелек продуктлары, урамнарда, мәйданнарда һәм бу максатларга билгеләнмәгән башка урыннарда гражданнарга яшелчәләр, жиләк-жимеш, терлекчелек продуктлары, көнбагыш һәм башка предметлар белән сату тыела.

9.6. Урам сәүдәсе, шул исәптән сезонлы сәүдә, санитария хезмәте органнары белән килештерелгән очракта, махсус билгеләнгән урыннарда рөхсәт ителә.

9.7. Сезонлы сәүдә тәмамланганнан соң урамнарда, мәйданнарда һәм башка урыннарда күчмә арбалар, лоткалар, сәүдәдән соң жыештырылмаган башка сәүдә жиһазлары һәм территориясен калдыру тыела.

9.8. Урамнарны төзек булмаган хәлдә яктырту тыела.

9.9. Реклама конструкцияләре һәм тышкы мәгълүмат чаралары билгеләнгән урыннарда урнашырга һәм тиешле хәлдә булырга тиеш.

10. Яшел утыртмаларны яшелләндерүгә һәм карап тотуга таләпләр

10.1. Барлык яшел үсентеләрне кагылгысыз яшел фондлар тәшкил итә. Яшел утыртмаларны тоту гамәлдәге законнар һәм авыл жирлегенең норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

10.2. Яшел утыртмаларны саклау өчен җаваплылык, гамәлдәге кагыйдәләр нигезендә дәрәс һәм заманча тәрбияләү, предприятиеләр, оешмалар, гражданнар алып килә.

10.3. Яшел утыртмаларның, сулыкларның сакланышын тәмин итү өчен аларны пычрату рөхсәт ителми. Төзелеш эшләре вакытында яшел утыртмалар зонасында төзелешне оештыру проекты таләпләре үтәлгә тиеш.

10.4. Агачларны һәм куакларны, шул исәптән корыган һәм чирләрне күчереп утырту яки кисү Башкарма комитетның рөхсәтеннән башка рөхсәт ителми. Предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук гражданнар китергән яшел утыртмаларга зыян гражданнар, вазыйфаи затлар һәм тиешле предприятиеләрнең хезмәткәрләре тарафыннан гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә түләнергә тиеш.

10.5. Яшелләндерелгән территорияләрдә түбәндәгеләр тыела:

- теләсә нинди материалны берләштерү;
- үсемлек җирин сыйфатында чиста торф кулланырга;
- бакча-парк юлларын чистартып бетерүдән алынган чиста кардан тыш, чүп-чар, кар һәм халык чүп-чар өемнәре корырга;
- агачларның һәм куакларның сакланышын тәмин итә торган чаралар күрмичә, агачлар утыртмалары биләгән участокларга карны түбәдән ташларга;
- тротуарларны химик препаратлар белән сибәргә, аларга йөрү юллары һәм кулланырга рөхсәт ителмәгән башка өслекләр жибәргә;
- йөрергә, утырырга һәм газоннарда ятарга (болыннардан тыш), уеннар оештырырга;
- учак ягарга һәм янгынга каршы сак кагыйдәләрен бозарга;
- жирле үзидәрә органнары белән билгеләнгән тәртиптә килешмичә генә инженерлык коммуникацияләрен салу өчен ачыклыклар үткәргә;
- транспорт чараларын торақ пунктлар чикләрендә яшелләндерелгән территорияләрдә (газоннарны, чәчәкләкләрне һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләрне дә кертеп), балалар һәм спорт мәйданчыкларында, хайваннарны йөртү өчен мәйданчыкларда, шулай ук йорт яны территориясендә урнашкан хужалык мәйданчыкларында урнаштыру.

Искәрмә. Әлегә абзацның нигезләмәләре гражданнарның иминлеген тәмин итүгә яисә халыкның тормышын тәмин итү объектларының эшләвенә, оборона чараларын (шул исәптән гражданнар оборонасы һәм мобилизация чараларын) үтәүгә, дәүләт иминлеген һәм иминлеген тәмин итүгә, жәмәгать тәртибен һәм жәмәгать куркынычсызлыгын саклауга, гражданнарны коткаруга, аларның тормышы яисә сәламәтлеге белән янауларны юкка чыгаруга бәйлә кичектергесез эшләр башкаруга, оборона чараларын (шул исәптән гражданнар оборонасы һәм мобилизация чараларын) үтәүгә, дәүләт иминлеген һәм иминлеген тәмин итүгә, жәмәгать тәртибен һәм жәмәгать куркынычсызлыгын саклауга, гражданнарны коткаруга, аларның тормышына яисә сәламәтлегенә янауны тәмин итүгә юнәлдерелгән юридик затларның һәм гражданнарның гамәлләренә кагылмый.».

Транспорт чараларының һәр тукталышында, шул исәптән социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы объектлары (торак, ижтимагый һәм житештерү биналары, төзелмәләр һәм корылмалары, шул исәптән физкультура-спорт оешмалары, мәдәният оешмалары һәм башка оешмалар урнашкан), ял итү урыннары янында, бушлай машина кую урыны (бер урыннан ким түгел) I, II төркем инвалидлар белән идарә ителә торган транспорт чараларының, шулай ук III төркем инвалидлары тарафыннан Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бушлай парковкасы өчен кимендә 10 процент урын (бер урын) һәм мондый инвалидларны һәм (яисә) инвалид балаларны йөртә торган транспорт чаралары бүлеп бирелә. Күрсәтелгән транспорт чараларында "Инвалид" тану билгесе билгеләнергә тиеш. "Инвалид" тану билгесен индивидуаль файдалану өчен бирү тәртибе Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан бирелгән вәкаләткә ия башкарма хакимият федераль органы тарафыннан билгеләнә. Билгеләнгән урыннарны машина кую өчен башка транспорт чаралары биләргә тиеш түгел.

12. Авыл жирлегә территориясендә сулыкларны, зиратларны тоту

12.1. Сулыкларны тоту территорияләр хужалары һәм баланс тотучылар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

12.2. Сулыклар тыела:

- чүпләргә, пычратырга яисә буалар уздырырга;
- агынты сулар, сәнәгать калдыклары, башка ташландыклар белән пычратырга;

12.3. Сулыклар территориясендә түбәндәгеләр тыела:

- автотранспортны юу;
- терлекләр көтүе үткәрергә;
- хайваннарны юарга;
- кер юарга.

12.4. Зиратлар һәм күмү корылмалары территориясендә яшел утыртмалар зонасы, автотранспорт өчен стоянка, чүп жыю өчен чүп савытлары, чүп-чар жыю өчен майданчыклар каралган.

Территорияне металл ватык, төзелеш һәм көнкүреш калдыклары һәм башка материаллар белән пычрату һәм чүпләү тыела. габаритсыз калдыкларны махсус майданчыкларда сакларга тиеш.

13. Юлларны тоту

13.1. Юллар территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:

- 1) юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге машина юлларын ремонтлау;
- 2) тротуарлардан (жәяүлеләр зоналары, сукмаklar) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кар һәм боздан жыештыру;
- 3) юл өслекләрен юу һәм сиптерү;
- 4) газонарны һәм яшел утыртмаларны карау;
- 5) жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту терәкләрен һәм контакт челтәрен ремонтлау;
- 6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;
- 7) ясалма юл корылмалары составына керә торган смотр һәм яңгыр сулары коеларын, тау канауларын һәм ачык лотокларны төзекләндерү, ремонтлау һәм чистарту;
- 8) коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын ремонтлау, ремонтлау һәм ел саен буяу.

13.2. Юл капланмаларын саклау максатларында түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- сөйрәп йөк ташу;
- рельслар, бүрәнәләр, тимер балчыклар, торбалар, кирпич төяү-бушату эшләрен башкарганда һәм аларны төзегәндә;
- юл өлешендә һәм тротуарларда төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын ыргыту һәм (яисә) берләштерү.

13.3. Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына карата таләпләр:

- Жәяүлеләр өчен жәяүлеләр йөри торган металл киртэләрнең һәм тротуар баганаларының сезонлы япмасы кышкы сезон тәмамлангач, төзекләндерү айлыгы үткәрелү чорында ел саен ясала. Каплама алдыннан ремонтланган, пычрактан чистартылган, юылган һәм пычранган булырга тиеш;
- барлык юл билгесе заказчы тарафыннан билгеләнгән срокларда һәм чиратлылык тәртибдә юл билгеләре ясауга расланган паспортлар (схемалар) нигезендә башкарылырга тиеш;
- юлларның юл билгеләре таләп ителә торган төсләр һәм яктылык-техника характеристикаларын, эләктерү коэффициентын, эксплуатацияләүнең бөтен чоры дәвамында мәйдан буенча сакланышын тәэмин итәргә тиеш;
- юл билгеләрен беркетү конструкцияләре һәм системалары күз күреме шартларына һәм монтаж мөмкинлекләренә карап сайлана;
- Юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш. Вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгын китереп чыгарган сәбәпләренә бетергәннән соң бер тәүлек эчендә төшерелә;
- визуаль-коммуникация системасы элементлары: транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планлаштырылган-структур элементлары күрсәткечләре юлларда һәм транспорт чигелешләрендә аларга таба хәрәкәт юнәлеше күрсәтелү өчен билгеләнә;
- Юл күрсәткечләре һәм башка күрсәткечләр Татарстан Республикасының ике дүләт телендә башкарыла.

14. Жир асты коммуникацияләрен һәм корылмаларын салу, яңадан урнаштыру эшләрен житештерү

14.1. Жир асты, инженерлык коммуникацияләрен төзү, реконструкцияләү яисә капитал ремонтлау гамәлдәге законнар нигезендә эшләнгән техник документация һәм эшләрен житештерүгә рөхсәт (ордер) булганда башкарылырга мөмкин.

14.2. Срогы чыккан рөхсәт (ордер) буенча эшләр тыела.

14.3. Предприятие житекчеләре, үзләре белән рөхсәт (ордер) һәм эшләр житештерү проекты булган килеш, эшләрен житештерү урынында булырга тиешле эшләрен башкару өчен җаваплы затлар боерыгы белән билгеләргә тиеш.

14.4. Жир асты коммуникацияләрен һәм корылмаларын төзегәндә һәм яңадан урнаштырганда, әлеге предприятиеләргә һәм оешмаларга эшләр башкару өчен рөхсәт (ордер) яисә эшләр башкару кагыйдәләрен үтәмәгән очракта, эшләр башкару өчен кичекмәстән туктатыла.

14.5. Һәлакәтләр вакытында эксплуатацияләүче оешма аның сәбәпләрен һәм нәтижеләрен кичекмәстән бетерергә тиеш.

14.6. Рөхсәтне (ордерны) рәсмиләштермичә аварияләрдә жир эшләрен житештерү, тиешле хезмәтләргә мәҗбүри хәбәр итеп, өч көн эчендә рөхсәт ителә. Эшләрен өч көн эчендә тәмамлау мөмкин булмаган очракта, эксплуатацияләүче оешма тарафыннан билгеләнгән тәртиптә рөхсәт рәсмиләштерелә. Рөхсәттә (ордерда) билгеләнгән срокларны үтәмәгәндә, шулай ук предприятиене рәсмиләштермәгәндә билгеләнгән тәртиптә җаваплы булалар.

14.7. Яклар эшләрен житештергәндә: жәяүлеләрнең һәм транспортның хәрәкәте иминлеге, йорт биләмәләре, предприятиеләр, оешмалар ишек алдына чыгу җайланмалары, шулай ук торак, хезмәт, уку, балалар һәм башка биналарга якын килү тәэмин ителергә тиеш.

14.8. Жимерелү урыны оешма исеме, телефон номеры һәм эш житештерүченең фамилиясе күрсәтелгән үрнәк киртә белән чикләнергә тиеш. Юлны ябуны таләп итә торган жир эшләрен житештергәндә, дүләт автоинспекциясе тарафыннан расланган схемалар буенча юл билгеләре билгеләнә. Караңгы төшкәч, казылган урыннар яктыртыла.

14.9. Юлның бөтен киңлегенә, тротуарга, газонга һәм туфракның уңдырышлы катламына асфальт түшәлешен каплау эшләре башкарыла. Шушы ук оешма торгызу эшләреннән соң грунтны, материалларны һәм конструкцияләрен, төзелеш чүп-чарын, коймаларны жыештырырга тиеш.

Юл өслеген һәм яшел утыртмаларны үз көчләре белән торгызу эшләрен башкару мөмкинлеге булмаган оешмалар. Махсулаштырылган оешмалар белән килешүләр төзәргә тиеш. Шартнамә төзү эшне башкаручы оешмадан төзекләндерү элементларын торгызу өчен җаваплылыкны төшерми.

14.10. Оешмалар җитәкчеләре, башка вазыйфай затлар юлларның һәм тротуарларның, яшел утыртмаларның, газларның, төзекләндерү элементларының эшләрен сыйфатсыз башкарган һәм өслекләрен торгызган өчен җаваплы.

15. Муниципаль берәмлек территориясен яктырту

15.1. Урамнар, юллар, мәйданнар, яр буйлары, күперләр, бульварлар һәм жәяүлеләр аллеялары, ижтимагый һәм рекреацион территорияләр, торак кварталлар, микрорайоннар, торак йортлар территорияләре, сәнэгать һәм коммуналь оешмалар территорияләре, шулай ук керү юллары, юл билгеләре һәм күрсәткечләре, торак пунктлар турында мәгълүмат элементлары муниципаль берәмлек администрациясе раслаган расписание буенча тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Әлеге объектларны яктырту бурычы аларның милекчеләренә яисә вәкаләтле затлар милекчесенә йөкләнә.

15.2. Муниципаль берәмлек территориясен яктырту билгеләнгән тәртиптә үзләренә бирелгән җир кишәрлекләренә милекчеләре булып торучы физик һәм юридик затлар белән шартнамәләр буенча энергия белән тәэмин итүче оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

15.3. Урамнарны тышкы яктырту чөлтәрләрен төзү, эксплуатацияләү, агымдагы һәм капитал ремонтлау муниципаль берәмлек администрациясе белән килешүләр буенча махсулаштырылган оешмаларга гамәлгә ашырыла.

16. Территорияне бизәү

16.1. Муниципаль берәмлек территориясен бизәү дәүләт һәм авыл бәйрәмнәрен уздыру чорына муниципаль берәмлек администрациясе карары буенча, истәлекле вакыйгаларга бәйле чаралар башкаруга тиеш.

Биналарны, корылмаларны бизәү аларның хужалары тарафыннан муниципаль берәмлек территориясен бәйрәм бизәү концепциясе кысаларында гамәлгә ашырыла.

16.2. Гомумшәһәр (авыл) тантаналы һәм бәйрәм чараларын үткәргә бәйле эшләр оешмалар тарафыннан үз акчалары, шулай ук муниципаль берәмлек администрациясе белән шартнамәләр нигезендә шушы максатларга муниципаль берәмлек бюджетында каралган акчалар чикләрендә мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла.

16.3. Бәйрәм бизәлешенә милли флаглар, лозунглар, гирлянда, панно элү, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, киосклар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бәйрәм иллюминациясе җайланмасы керә.

16.4. Бәйрәм бизәлеше концепциясе муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан раслана торган бәйрәм бизәлеше объектларын һәм элементларын урнаштыру һәм чаралар программасы белән билгеләнә.

16.5. Бәйрәм бизәлеше элементларын эзәрләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен җайга салуның техник чаралары күренешен төшерергә, зыян салырга һәм начарайтырга кинәш ителми.

17. Норм һәм кагыйдәләр таләпләренә үтәлешен тикшереп торы

17.1. Физик һәм юридик затлар, вазыйфай затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән җирлек территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

17.2. Әлеге Кагыйдәләрне бозу Административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплы булган Россия Федерациясенә федераль законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш) җаваплылыкка китерә.

17.3.Төзөклөндөрү өлкөсөндө законнар һәм муниципаль хокукый актлар талөплөрөн үтөмөгөн яисә тиешенчө үтөмөгөн өчөн жаваплылыкка жөлөп итү элөгө талөплөрнө үтөүдөн һәм кертелгөн хокук бозуларны бетерүдөн затны азат итми.